

Ampt Epe

Nr 131 – juli 2000

REDACTIE: Th. te Riele-ter Laak, Dorpsstraat 12, 8171 BP Vaassen,
telefoon (0578) 56 06 54

Het blad verschijnt 4 keer per jaar en wordt gratis toegezonden aan de leden van de Historische Vereniging 'Ampt Epe'

'AMPT EPE' HISTORISCHE VERENIGING IN DE GEMEENTE EPE

De vereniging stelt zich onder meer tot doel:

- het opwekken en versterken van de belangstelling voor de geschiedenis van de Gemeente Epe

Lidmaatschap f 25,00 per jaar

Bestuur:

Voorzitter: J.C. Kreffer
Le Chevalierlaan 3, 8162 PD Epe
Telefoon (0578) 68 83 05

Secretaresse: Th. te Riele-ter Laak
Dorpsstraat 12 – 8171 BP Vaassen
Telefoon (0578) 56 06 54

Penningmeester: M.L. Endendijk
Molenpad 1, 8162 ZH Epe
Telefoon (0578) 61 30 78

Leden: W. van Putten
E. de Jonge
H. Bouwman

Giro: 119.40.15 ten name van penningmeester 'Ampt Epe'
I.S.S.N. nr 1383-2026

Grondbezit in het Ampt Epe, 1660 (2)

3. Grondbezitters.

De groep grondbezitters werd verdeeld in twee hoofdgroepen: de grootgrondbezitters en de kleine grondbezitters.

3.1 De grootgrondbezitters.

De grootgrondbezitters zijn ingedeeld in een aantal categorieën: geestelijke en wereldlijke instellingen, alsmede particulieren. De geestelijke instellingen werden gevormd door kloosters, kapittelkerken en natuurlijk de plaatselijke kerk met de vicarieën. Na de Reformatie werden de bezittingen van de kloosters en kapittels onder beheer van een rentmeester gesteld. Deze legde verantwoording af aan de Staten (van Veluwe) of de Raad van een stad (bijvoorbeeld het kapittel van St Lebuïnus viel na de Reformatie onder de stad Deventer) De vicarieën en de bezittingen van de kerk vielen na de Reformatie onder beheer van de kerkenraad, v.w.b. de vicarie vaak onder beheer van een (wereldlijke) vicaris.

Tot de wereldlijke instellingen behoorde de Gelderse Rekenkamer. Deze voorloper van de Domeinen inde tienden, tynsen en horige rechten. Ook vallen instellingen van sociale aard, zoals gasthuizen (voorlopers ziekenhuizen), weeshuizen, maar ook zijn plaatselijke -sociale- gilden (dus niet te verwarren met de ambachtsgilden in de steden) en schutterijen, tot deze categorie te rekenen.

De categorie particulieren betreft drie groepen: de (plaatselijk) adel en de patriciërs en de geërfden.

Onder het criterium van geërfden vallen degenen die zoveel bezit (in onroerend goed) hadden dat -onderlinge- contracten mochten worden bekrachtigd door middel van een zegel.

3.1.1 Verpondingsopbrengst grootgrondbezitters per gilde.

Per gilde zijn degenen genoemd die voor meer dan 10 gulden werden aangeslagen in de verponding. Getracht is aan te geven tot welke categorie zij behoorden.

In een aantal gevallen werd de categorie 10 gulden of meer bereikt door samentelling van bezit in meer dan één gilde. Bij de opsomming wordt aangegeven wat de maancedulle aangeeft (erf, goed of huis). Per gilde wordt het aantal belastingplichtigen en een totaalstelling gegeven. Tussen haakjes staat het aantal en bedrag zonder de tienden. Tot slot wordt in de toelichting -per gilde- over de instelling c.q. persoon -indien achterhaald- aangegeven om welk goed, erf of boerderij het gaat. Die gegevens komen uit andere bronnen.

Dijkhuizergilde	aantal guldens
I.Geestelijke instellingen	
a.Klooster Bethlehem: erf Bijsterbosch	16
idem: de Zuukertiend	97
II.Wereldlijke instellingen	
b.De wezen van Arnhem: de Dijkhuizertiend	24
III.Adel	
c.Frederick van Essen, richter: erf den Oosterhof	24
idem: de Noorlertiend	23
d.Dhr. van Schoonderbeeck: erf de Westerhoff	15
IV.Patriciërs	
e.Lambert Hemminck	15
f.Aert Feijdt, richter van Oldebroek	15
g.Jan Feijdt, tot Elburg (huis)	18
h.Wijnandt van Ommeren, burgemeester: erf den Overbosch	15
V.Geërfden	
i.Aleijda van Ysendoorn	11
j.De ontvanger (=Hendrik van Ysendoorn) (huis)	11
k.Decemer Jans (huis)	12
l.Decemer Lamberts en kinderen	14
m.Henrick van Dompsele: de Vemdertiend	32
Totaal 13 bel.plichtigen (11)	342 (166) gld.

Toelichting:

- a: Ook wel Tuynmanstien genaamd. Klooster in de stad Zwolle
- b: Burgerweeshuis stad Arnhem
- c: richter van Veluwe, lid Ridderschap van Veluwe (LG den Oosterhof (11,12))
- e: ws. uit Deventer (HG in Vembde (13))
- f/g: uit Elburg
- h: uit Harderwijk
- i/j: bastaardtak adellijke familie van Ysendoorn à Blois (waarschijnlijk; hierna ws. HG Morrengoed, Vemde)
- k: (ws. HG in Dijkhuizen)

- l: lid fam. Hagedoorn; Decemer was enkele malen olderman van St. Anthoniegilde. (HG De Horst, Norel)
- m: (mede)eigenaar van de Quickborn (LG Quickborn (14))

Zuukergilde.

I.Geestelijke instellingen	
—	
II.Wereldlijke instellingen	
—	
III.Adel	
a.De heer Obdam: erf de Broecke	18
IV.Patriciërs	
b.Evert van Coot: Bengerserve	21
c.Jenneken van Emst (uitheems) (een tiend)	11
V.Geërfden	
d.Juffer Swane van Meeckeren: goed Op den Ham	4
Idem: goed de Cappert	9
e.Aert Jansen Hagedoorn (huis)	9
idem: met Marten Schuijman en Gerrit Hendrix	11
f.Berent Henrix (huis)	12
g.Dries Cornelisse weduwe en kinderen (huis)	14
h.Gerrit Reynders (huis)	
i.Henrick Peters (huis)	13
j.Gerrit Stevens van Drecht (huis)	13
k.Jan Aerts en kinderen: goed in de Oosterick	14
Totaal 11 bel.plichtigen (10)	149 (138) gld.

Toelichting:

- a: Jacob vrijheer van Wassenaer en Opdam
- b: schoutengeslacht uit Ermelo
- c: onbekend, mogelijk uit de Terwoldse familie Van Emst.
- d: soms tot adel gerekend (voor 1500) echter niet meer als zodanig te categoriseren.
- e: lid fam. Hagedoorn (HG Watermansgoed, Zuuk)
- f-i en k: plaatselijke geërfden
- j: fam. afkomstig uit ambt Heerde (HG Geermanscamp, Zuuk)

Dorpergilde

I.Geestelijke instellingen	
a.St. Catharina Vicarie tot Epe	26
b.De kerkegoederen tot Epe	51
c.Het Convent van Klaarwater:erf Claerbeecke	16
d.St. Anthonius Vicarie en Armenlanden in Epe	19

II.Wereldlijke instellingen

—

III.Adel

e.Juffr. Mechteld van Rijswijck, wed. Heuckelum (huis)	14
idem: de smalle tiend	25
idem: in Zuuk	4

IV.Patriciërs

f. De kinderen van Evert van Dompsele (land)en Gerrit van Dompsele (goed)	11
--	----

V.Geërfden

g.Jan ten Holthe, luitenant	12
-----------------------------	----

Totaal 7 bel.plichtigen (7) 178 (153) gld.

Toelichting:

- a, b en d: De NH-kerk en aldaar gestichte vicarieën. Dat waren: St. Catharina, St. Maria, St. Crusius, St. Antonius en St. Martens. (15)
- c: Bij Hatterm; viel onder Staten van Veluwe (HG Claerbeeck, Zuuk)
- e: Van Heuckelum (tot den Oosterhof, Vaassen): waren overpanders van Veluwe 17e eeuw, opvolgers van fam. van Holthuisen.
- f: te Amsterdam; verwant aan Hendrik van Dompsele, zie Dijkhuizen (LG Quickborn)
- g: schoutenfamilie van schoutambt Epe

Wisselergilde

I.Geestelijke instellingen	
a.Het Convent van Klaarwater:de tiend in Tongeren	57

II.Wereldlijke instellingen

—

III.Adel

—

IV.Patriciërs

b.Jan Bosch (huis)	20
--------------------	----

V.Geërfden

c.Henrick Tijmens weduwe en kinderen (huis)	17
d.Tijmen Henrix (goed)	10
e.Wichman Gerrits (huis)	11
f.Jan Berents, kerkmeester (huis)	17
g.Aert Beerts erfgenamen (huis)	18
h.Willem de Haes (huis)	13
i.Tijmen Egberts (huis)	13
j.Jacob Lamberts (huis)	14
k.Tijmen Harms (huis)	12

Totaal 11 bel. plichtigen (10) 202 (145) gld.

Toelichting:

- a: zie hiervoor
- b: ws. lid fam. Nuck, afkomstig uit Harderwijk later ook Elburg. (HG in Tongeren?)
- c: plaatselijke geërfde (TG Greefkenserf, Nierssen (16))
- d: idem (HG in Tongeren)
- e: idem (HG op de Burch, Wissel)
- f: idem: Jan was tevens olderman van het St. Anthoniegilde. (HG op de Burch, Wissel)
- g: idem (HG in Wissel)
- h: idem (HG Hogencamp, Wissel)
- j/k: idem (HG Vermoolen, Wissel)

Westendorpergilde

I.Geestelijke instellingen	
a.Het klooster te Elburg: de Gortelertiend	23
II.Wereldlijke instellingen	
b.Gortelerbosch (60 personen en instellingen) (*)	—
III.Adel	
—	
IV.Patriciers	
c.Hegeman (huis)	10
V.Geërfden	
d.Hendrik Gerrits (huis)	10
e.Lambert Roelofs (huis)	16
f.Willem Henrix (huis)	11
g.Jonker Johan van Wijck (huis)	11
idem: (huis)	6
idem: Emsterbroeck (huis)	19
h.Egbert Harms (huis)	14
i.Willem Lamberts (huis)	12
j.Lambert Lubberts modo Helmich Lamberts	16
idem: (alleen) (huis)	7
Totaal 10 bel.plichtigen (8)	155 (132) gld.
(*) Gortelerbosch niet meegerekend in de opbrengst; in feite vormde het bos als bosmark een apart gebied.	

Toelichting:

- a: Nonnenklooster in de stad Elburg
- b: Een bosmarke; betreft gezamenlijk gebruik van diverse personen, zowel uit het ambt als van daar buiten.
- c: uit Harderwijk/Elburg (HG in Gortel, ook HG in Eperenk)
- d: plaatselijke geërfde (HG in Schaveren?)
- e, h, i: plaatselijke geërfden.
- f: idem (HG in Schaveren?)
- g: Ofschoon de titel niet tot de adel te rekenen; was ook niet opgenomen in de Ridderschap van Veluwe. (TG in Westendorp)
- j: plaatselijke geërfde (HG Schotkamp in Westendorp en samen met genoemde zoon: HG in Emst)

Emstergilde

I.Geestelijke instellingen	
—	
II.Wereldlijke instellingen	
a.St.Petersgasthuis te Arnhem (land)	12
III.Adel	
b.Jonker Johan van Holthuijsen	10
c.Jonker Evert van Soudenbalch: erf op Hinckel	30
d.De heer van Cannenburgh: de Emstertiend	100
e.Jonker Gerrit van Galen	14
IV.Patriciers	
f.Jacobus Tichlerus, predikant tot Deventer: erf het Hull (en land)	23
g.Wier Steenberg (land)	34
h.Wolter Hegeman (huis)	13
V.Geërfden	
i.Gerrit Henrix van Emst (huis)	15
j.Jan Meusens (goed)	10
k.Gerrit Jansen de jonge (huis)	10
l.Gerrit ten Holthe jr., schout (huis)	8
idem: in het dorp	4
m.Jacob Jans, als tuchtgebruiker (huis)	12
idem: (huis)	12
n.Eeffse Henrix modo Reynder Daems (goed)	13
Totaal 14 bel.plichtigen (13)	320 (220) gld.

Toelichting:

- a: Instelling voor sociale zorg in de stad Arnhem. (HG in Emst)
- b: lid Ridderschap van Veluwe, tot den Oosterhof, Vaassen, geslacht was overpander van Veluwe 16/17e eeuw; door huwelijk in fam. van Heuckelum gekomen, zie elders.
- c: lid Ridderschap van Veluwe
- d: fam. van Ysendoorn à Blois tot de Cannenburgh, Vaassen
- e: lid Ridderschap van Veluwe, woonde ws. in Heerde. (Zijn zoon zit later op huis Bonenburg)
- g: classificatie onder patriciers enigszins dubieus: was molenaar in Vaassen
- h: uit Harderwijk, later drost heerlijkheid Wisch (HG de Haege, Emsterenk)

- j: (HG in Emsterenk?)
- k: (HG in Emsterenk?)
- l: lid schoutenfamilie, woonde in dorp Epe (HG in Emst)
- m: (HG in Schaveren? en HG of TG in Emst?)
- n: (HG in Emst)

E. de Jonge.

Noten:

11. LG = Leengoed. Leengoederen hadden een leenplicht ten opzichte van de leenheer. De grootste leenheer op de Veluwe was het hertogdom Gelre. (Vgl. *Leenakten van Gelre en Zutphen, kwartier van Arnhem*, uitgave Oudh. Ver. Gelre)
Er waren ook andere (kleinere) leenheren.
12. Leengoed de Oosterhof viel onder de leenkamer van het huis Keppel.
13. HG = Herengoed. Herengoederen waren horige (domein)goederen. (Vgl. E. de Jonge e.a., *De herengoederen op de Veluwe*, deel 4 en 5)

Literatuur:

- Ablaing van Giessenburg, W.J. Baron D', *De Ridderschap van Veluwe* ('s Gravenhage 1859).
- Prak, M.R., *Gezeten burgers. De elite in een Hollandse stad: Leiden 1700-1780* (Amsterdam/Dieren 1985).
- Sloet, J.J.S. Baron, en J.S. van Veen, *Register op de leenaktenboeken van het Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen. Het kwartier van Arnhem* (Arnhem 1917).
- Verstegen, S.W., *Gegoede ingezetenen, Jonkers en geërfd en op de Veluwe 1650-1830* (Zutphen 1990).
- Wartena, R., *Het archief van de Cannenburgh* (Arnhem 1969).
- Wijnandts van Resandt, W., *De vicarieën in Gelderland* (z. pl. 1943).

Gerrit Hulseboom, „fijnschilder en konsttekenaar” (1784-1863)

Inleiding

Wie wordt rondgeleid door kasteel De Cannenburch in Vaassen zal in de Rode Kamer boven de schouw een prachtig bloemstilleven aantreffen van de hand van Gerrit Hulseboom. Ook in andere vertrekken is werk van hem te vinden. Wie was deze schilder, die vanuit Amsterdam de weg naar Vaassen vond?

Afkomst, geboorte en huwelijk

Op 28-1-1784 werd in het R.K. Maagdenhuis te Amsterdam een jongetje ten doop gehouden dat de naam kreeg van zijn grootvader, Gerrit Hulseboom. (De doop werd in het Latijn ingeschreven en de naam van de dopeling werd vermeld als Gerardus. Ook in het ondertrouwboek komt die naam voor, verder wordt overal alleen de naam Gerrit aangetroffen). Overgrootvader Gerrit Hulseboom, of Hilsboom, zoals hij zelf tekende, was omstreeks 1700 uit Munster naar Amsterdam getrokken en had zich daar gevestigd als herbergier.

Hij werd poorter van de stad, evenals zijn zoon Gerrit, van beroep schavenmaker en zijn kleinzoon Cornelis, die steenhouwer was. Deze Cornelis was de vader van de dopeling, de moeder was Maria Meeks, dochter van Bernardus Meeks, bombardier bij de Compagnie Pikart. Toen de kleine Gerrit opgroeide, bekwaamde hij zich in het tekenen en schilderen en zwervend door Amsterdam heeft hij vele plekjes in zijn schetsboek vastgelegd.

In 1807 trouwde Gerrit Hulseboom, die toen nog R.K. was met de Gereformeerde Jannetje Landzaat. Haar ouders waren in 1802 binnen een maand overleden. Zij was toen 17 jaar en moest gaan dienen, haar jongere broer en zusjes werden opgenomen in het Burgerweeshuis van Amsterdam. Hun huwelijk begon in roerige tijden. De Fransen hadden het voor het zeggen en op de Nieuwmarkt stond de guillotine opgesteld. Toen die op 15-6-1812 voor het eerst werd gebruikt, heeft Gerrit dat in een tekening vastgelegd.

Vertrek naar Vaassen

In 1815 vond er een grote verandering plaats. Het echtpaar had inmiddels vier kinderen en ze besloten Amsterdam te verlaten. Ze vertrokken uit de Lange Leidse Dwarsstraat en gingen naar Vaassen, waar Gerrit tekenmeester werd aan een opvoedingsgesticht. In 1815 vroeg hij attestatie aan naar Vaassen (hij had zijn kinderen laten dopen in de Hervormde Kerk) en volgens het Lidmatenboek van Vaassen is hij daar ingekomen met attestatie van Amsterdam op 23-3-1815. In verschillende publicaties wordt echter vermeld dat hij zich in 1818 in Vaassen vestigde. In 1818 en 1820 werden daar twee van hun kinderen geboren, maar dochter Maria kwam in 1822 in Apeldoorn ter wereld, waar

volgens haar geboorte-acte haar vader toen schilder was, wonend in het Kerspel Apeldoorn. Het is niet duidelijk wanneer en hoelang hij in Apeldoorn verbleef.

Kinderen

Uiteindelijk telde het gezin negen kinderen:

1. Cornelis (1807-1885), geb. te Amsterdam, schoenmaker te Vaassen;
2. Itje Klara (1809-1866), geb. te Amsterdam, geh. met Rijkert Migchelsen, papiermakersknecht, later dagloner te Vaassen;
3. Johannes (1811-1876), geb. te Amsterdam, winkelier te Vaassen;
4. Geertruy (1813-1892), geb. te Amsterdam, geh. met 1. Klaas Bomhoff, 2. Egbert van Duren, schoenmaker te Vaassen, 3. Albert Roelofs;
5. Gerhardus Andries, (1818-1900), geb. te Vaassen, horlogemaker te Vaassen;
6. Johanna Helena (1820-1899), geb. te Vaassen, geh. met Reinder van Putten, winkelier te Vaassen;
7. Maria (1822-1896), geb. te Apeldoorn, geh. met Reinder Elskamp, kleermaker te Vaassen, later dagloner te Apeldoorn;
8. Jannetje (1824-1910), geb. te Vaassen, geh. met Jan Goossens, papiermakersknecht te Vaassen, later dagloner te Apeldoorn;
9. Carolina Alberdina (1827-1903), geb. te Vaassen, geh. met Berend van Reyn, papiermakersknecht te Vaassen, later dagloner te Apeldoorn.

Aanvankelijk bleven allen in Vaassen, maar door de mechanisatie in de papierindustrie en het verdwijnen van de kleine molens verloren de papiermakersknechten hun baan, ze werden dagloner en vertrokken naar Apeldoorn, waar meer werk was.

Bezittingen en overlijden

Op 25-10-1846 overleed Jannetje Hulseboom-Landzaat te Vaassen. Ze werd 61 jaar. Uit haar Memorie van Successie blijkt dat geen onroerende goederen tot haar nalatenschap behoorden. Gerrit Hulseboom bezat geen eigen huis, zijn naam komt niet voor op de lijst van eigenaren in de Kadastrale Atlas van Vaassen. Uit het Bevolkingsregister van Vaassen van 1860-1870 blijkt dat Gerrit woonde in Dorp 13K en dat bij hem inwoonde zijn oudste kleindochter Jannetje (geb. 1831), het oudste kind van zijn zoon Cornelis. Zij trouwde in 1863 met Gerrit Kolk. Op 9-6-1863 overleed Gerrit Hulseboom op de leeftijd van 79 jaar.

Hij heeft vele nakomelingen, maar voor zover bekend zijn er geen meer die nog de naam Hulseboom dragen.

Handtekening uit een brief van
19 december 1845 van G. Hulseboom:

Zijn werk als „konsttekenaar en fijnschilder”

Gerrit Hulseboom heeft tot zijn 31ste jaar gewoond en gewerkt in Amsterdam. Op de Atlas van het Gemeente-Archief aldaar zijn foto's van zijn werk te zien: het Westerdok, het Blauw hoofd, de Zandhoek, de Herengracht, etc. In Vaassen werd hij tekenmeester aan een opvoedingsinstituut, misschien is hiermee een kostschool bedoeld. Bovendien was hij leermeester van Reinder Albert Lodewijk, baron d'Isendoorn à Blois (1786-1856), bewoner van de Cannenburch, die een enthousiast amateur etser en tekenaar was. De Van Isendoorns bezorgden hem vele opdrachten.

Behalve in het kasteel De Cannenburch en in het Gemeente-Archief van Amsterdam is werk van Gerrit Hulseboom in verschillende musea te vinden: Rijksprentenkabinet, Amsterdam;

Rijksprentenkabinet, Leiden;

Museum Boymans van Beuningen, Rotterdam;

Albertina, Wenen;

Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, Brussel;

Historisch Museum, Aken.

Zijn naam wordt in verschillende boeken vermeld: Hulseboom (G) te Amsterdam in 1784 geboren, zich op de kunst toegelegd hebbende, werd tekenmeester aan een opvoedingsinstituut in Vaassen op de Veluwe, en benutte die gelegenheid die deze schilderachtige streken hem aanboden, om Gelderse

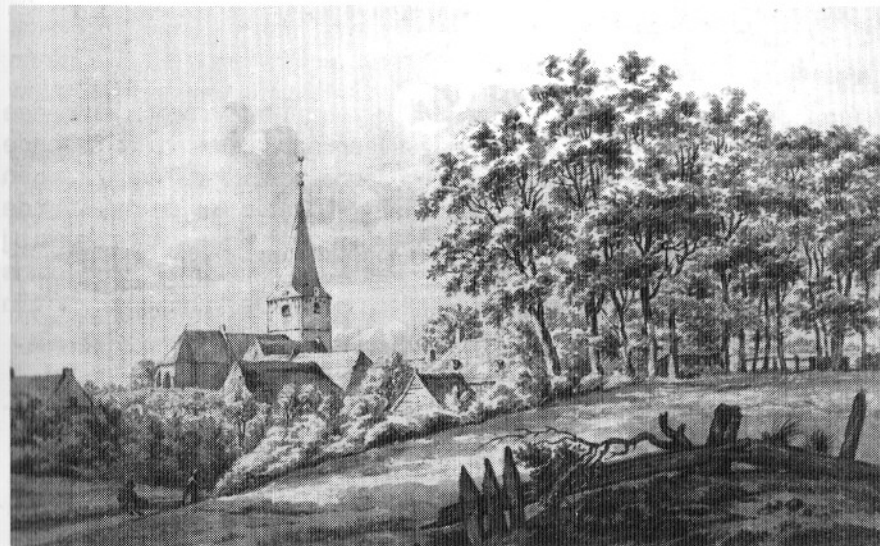

Foto Gemeentearchief Arnhem.

landschappen te tekenen en te schilderen, waarvan wij proeven zagen op de Amsterdamse tentoonstelling van 1818 in twee schilderijen, terwijl op een derde een stilleven met dood wild was voorgesteld. Men treft ook tekeningen en studies aan in de portefeuilles der liefhebbers”.

(Immerzeel, „De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders, beeldhouwers, graveurs en bouwmeesters”)

Bovendien staat hij vermeld in:

- „Lexicon Nederlandse beeldende kunstenaars 1750-1880”, Pieter A. Scheen, 1981;
- „Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler”, herausgegeben von Hans Vollmer, Veb. E.A. Seeman Verlag, Leipzig, zj;
- „Paintings in Dutch Museums”, compiled by Christopher Wright, Meulenhoff Amsterdam, 1980.

Uit bovenstaande publicaties blijkt dat Gerrit Hulseboom heeft getekend, geëst, geaquarelleerd en geschilderd. Volgens Scheen heeft hij geëxposeerd in Amsterdam 1818-1828 en in Zwolle 1842. Hij heeft zijn onderwerpen niet beperkt tot Amsterdam en de Veluwe, van hem zijn o.m. bekend een strandgezicht en een dorpsgezicht in Ruinen (Dr).

In het prachtige boek „Cannenburg en zijn bewoners”, red. D.J.G. Buurman, Walburg Pers 1990, wordt de naam van Gerrit Hulseboom herhaaldelijk genoemd. Bovendien zijn er verschillende afbeeldingen van zijn werk in dit boek opgenomen.

Slot

Gerrit Hulseboom en Jannetje Landzaat begonnen hun huwelijk in roerige tijden. In Vaassen kwamen ze terecht in rustiger vaarwater en in een gezonde omgeving. Ze hebben al hun kinderen volwassen zien worden. Toen hun eigen ouders en grootouders trouwden in Amsterdam, waren van de meesten de beide ouders al overleden. Gerrit en Jannetje konden beiden aanwezig zijn bij de huwelijken van bijna al hun kinderen. Het werk van Gerrit Hulseboom is verspreid over verschillende musea. Gelukkig is er in De Cannenburg in zijn woonplaats Vaassen nog werk van hem te zien.

M.G. Bloemendal.

Het Apeldoorns Kanaal

Een grote weldaad aan deze Gemeente bewezen

TOTSTANDKOMING

„Door de daarstelling van het kanaal van den IJssel tot Apeldoorn en de opening van dezelve op 13 April 1829 is aan deze Gemeente een groote weldaad bewezen.” Met deze woorden vermeldt het gemeenteverslag van Epe over 1829 de ingebruikneming van het kanaal.

Men kan zich afvragen of deze constatering niet te hoog gegrepen is – het kanaal is tenslotte in 1962 gesloten – maar het Apeldoorns Kanaal heeft zeker jarenlang een belangrijke functie vervuld bij de aan- en afvoer van industrie- en landbouwproducten in de gemeente Epe.

Ik zal mij voornamelijk tot de gemeente Epe beperken, al zal het noodzakelijk zijn af en toe andere delen van het kanaal hierbij te betrekken.

Aan de totstandkoming van het Apeldoorns Kanaal is een lange geschiedenis voorafgegaan. Reeds in 1796 gingen er stemmen op om de Grift bevaarbaar te maken. Er was destijds al een belangrijke papierindustrie in de kerspels Apeldoorn, Heerde en Epe met transportbehoeften en ook de afvoer van hout zou beter gewaarborgd zijn door een vaarweg langs de oostelijke Veluwe.

De verbindingen over land waren uiterst slecht; zo kostte het twee dagen om met een vracht over de weg van Twente naar Deventer te komen.

De plannen werden echter als technisch onuitvoerbaar afgewezen en ook de financiële mogelijkheden waren niet aanwezig. Bovendien verzetten de eigenaren van de watermolens langs de Grift zich tegen het plan omdat de wateraanvoer voor hun molens hierdoor in gevaar kwam.

Er was destijds trouwens wel enige scheepvaart op de Grift met zgn. platboomvaartuigen.

Ook onder de regering van koning Lodewijk Napoleon werden er plannen gemaakt voor de aanleg van een vaarweg. Maar eerst onder de regering van koning Willem I, bekend animator van economische vooruitgang en verbetering van de infrastructuur, kwam er vaart in de plannen. Maar ook hier moeilijkheden met de technische uitvoering daarvan.

Er moest namelijk een hoogteverschil tussen Apeldoorn en Hattem van 13.31 meter over een afstand van 32.7 km. worden overbrugd, terwijl er voor een voldoende waterpeil in het kanaal gezorgd moest worden. Bovendien ontbrak het bij de voorbereiding aan goede topografische kaarten.

Zowel de Genie als Rijkswaterstaat zagen geen kans om met een plan te komen dat deze moeilijkheden het hoofd kon bieden.

Het was tenslotte een betrekkelijk buitenstaander, de opzichter der Noordelijke paleizen, H.J. Lijssen, (1765-1838) die met een plan kwam dat technisch uitvoerbaar bleek.

In 1824 kon met de graafwerkzaamheden worden begonnen. Er kwamen vijf sluizen in het kanaal en het water werd op peil gehouden door aanvoer van water uit de sprengen van de Kayersbeek in Apeldoorn en nog enkele Veluwe beken. Vanaf een plek tussen Heerde en Hattem werd de loop van de Grift gevolgd, reden waarom in de eerste tijd het kanaal als „Griftkanaal” werd aangeduid. Na de doortrekking van het kanaal naar Dieren werd het meestal Apeldoorns Kanaal genoemd.

Koning Willem I was de voornaamste financier en exploitant van het project dat totaal f 300.000,— kostte. Hij gaf 500 aandelen van f 500,— uit, waarvan hij er 494 voor eigen rekening nam. Hij kwam in ernstig conflict met de Kamer toen bleek dat hij zonder toestemming van de Kamer over bepaalde fondsen had beschikt.

In 1837 nam Rijkswaterstaat het beheer van het kanaal over en in 1843 werd de Staat eigenaar.

Op maandag 13 april 1829 werd het kanaal officieel geopend door de Gouverneur der Provincie Gelderland. Zoals deze d.d. 2 april 1829 aan de Burgemeester van Epe schrijft, is hij van plan deze opening met *eenige plegtigheid te doen gepaard gaan*. Hij zal 's morgens om 8.30 in Hattem het kanaal opvaren en hij verzoekt de Burgemeester *met heeren Assesoren zich te bekwame tijd op de grenzen van de gemeente te laten vinden en aldaar in te wachten en mij op het vaartuig naar Apeldoorn te vergezellen*.

De heren zullen wel bij de Vemderbrug hebben gestaan, alwaar zich de eerste opstapmogelijkheid in de gemeente bevond. De openingstocht werd gemaakt met het Rijkslanbouwwaartuig.

De koning zelf zou op 1 april 1829 met het koninklijk jacht het kanaal al hebben bevaren.

De herdenking van het 100-jarig bestaan in 1929 werd op soortgelijke manier gevierd, alleen een paar maanden later, op 31 juli en 1 augustus. Ook toen een tocht over het kanaal van Hattem naar Apeldoorn, maar nu met het stoomschip „Inspecteur Rose”. Bovendien werd in de aanliggende gemeenten een bijeenkomst gehouden, waardoor de gehele plechtigheid twee dagen in beslag nam. Bij aankomst van het gezelschap bij de Horsterbrug speelde „Vriendschap” uit Oene vrolijke muziek. Vandaar vertrok het gezelschap per bus naar het gemeentehuis in Epe waar o.a. burgemeester Van Walsem een redevoering hield. De heer Wiepkens (van de gelijknamige rederij), sprak in zijn rede, refererend aan de verbetering van het kanaal, die op dat ogenblik plaats vond, de gedenkwaardige woorden: „Over honderd jaar zal men dit geslacht prijzen omdat 't de toekomst goed voor ogen heeft gehad.”

Op 't ogenblik ziet het er niet naar uit dat Wiepkens in 2029 gelijk krijgt, maar het kan nog!

De volgende dag werd de tocht naar Apeldoorn voortgezet waar de feestelijkheden met een groot vuurwerk werden besloten.

Al vrij snel na de opening kwamen er klachten over de hoogte van de brug- en sluisgelden.

Baron d'Isendoorn à Blois van de Cannenburgh, nam de proef op de som. Hij liet een schip met hooi aanvoeren vanaf de IJsselwaarden in Veessen naar Vaassen. Het bleek dat de kosten van dit transport aanmerkelijk hoger waren dan vervoer per as.

In het gemeenteverslag over 1829 wordt er dan ook op aangedrongen de sluis- en bruggelden te verlagen. Met als argumentatie:

„Waarom het te wenschen is dat het tarief verminderd moge worden hetwelk zeer bevorderlijk zoude zijn om de ontginningen van de woeste gronden die zonder mest en hooi tot het onderhoud van vee, niet geschieden kan. En de vermindering zoude niet slechts een heilzame strekking over het algemeen hebben, maar zoude tevens dienen om de opbrengst der sluisgelden te vermeerderen, want door aanvoer van hooi en mestspeciën zoude men niet alleen de heidegronden ontginnen, maar de reeds bebouwde gronden zouden aanmerkelijk verbeterd worden. Alsdan konden de producten en daarmee het vertier op de vaart, aanmerkelijk verbeteren.”

Uit het gemeenteverslag over 1830 blijkt dat de sluis- en bruggelden inmiddels zijn verlaagd, hoeveel heb ik niet kunnen achterhalen.

In 1862 werd een nieuwe regeling van het sluisgeld vastgesteld, dit in verband met de aanstaande verlenging van het kanaal naar Dieren.

Het Apeldoorns Kanaal had, zolang het doodliep in Apeldoorn, slechts een plaatselijke betekenis. Omstreeks 1860 werd begonnen met het verlengen van het kanaal tot Dieren. In 1865 was dit klaar, doch door problemen met de wateraanvoer was scheepvaart in het begin zeer moeilijk. Eerst toen er omstreeks 1875 in de buurt van Loenen sprengen werden gegraven voor voldoende watertoevoer, waren er voor de scheepvaart geen beperkingen meer. Bij Dieren werd een drietrapssluis gebouwd, dit om het verschil tussen het sterk wisselend IJsselveel en het kanaalpeil te overbruggen.

Toen het vak Apeldoorn-Dieren klaar was, werd er algemeen op aangedrongen ook het gedeelte Apeldoorn-Hatterm te verbeteren.

EXPLOITATIE EN REGLEMENTERING

Het kanaal van Apeldoorn naar de IJssel bij Hatterm had vijf sluizen, terwijl er 23 (meest ophaal) bruggen waren. In Epe was één sluis, de Vaassense sluis en acht ophaalbruggen: de Vemder-, de Dijkhuizer-, de Horster-, de Drachter-, de Zuuker-, de Schobberts-, de Cannenburgher- en de Jonasbrug.

In 1931 ontstond grote commotie toen Rijkswaterstaat bekend maakte dat een aantal bruggen over het kanaal zou worden opgeheven. In Epe betrof dit de Dijkhuizerbrug. Ondanks felle protesten van de diverse gemeenten werd het besluit gehandhaafd „met het oog op de belangen van de scheepvaart en de daaraan verbonden bezuiniging op de Rijksuitgaven.”

Toen de Dijkhuizerbrug op 1 augustus 1931 zonder meer werd weggenomen, werden er door verschillende landbouworganisaties pogingen in het werk gesteld om dit ongedaan te maken, er werden zelfs kamervragen gesteld, doch alles zonder resultaat.

Bij vrijwel alle bruggen was een laad- en losplaats, de voornaamste in de gemeente Epe was die bij de Horsterbrug (de „Vaartsbrugge”) waar zowel voor Epe als voor Oene werd aangevoerd. Voorheen was bij die brug ook een herberg.

Dat de gemeente Epe het kanaal als zeer belangrijk beschouwde blijkt uit het feit dat in 1840 de weg van Epe naar Oene de eerste weg in de gemeente was die werd verhard. Vijf jaar later volgde de weg van Het Loo naar Hatterm.

De bruggen werden in de loop der tijden aangepast aan het verkeer en dus verbreed.

Aan de oostzijde van het kanaal was het jaagpad, een zeer essentieel onderdeel van het kanaal. Hier was de mogelijkheid het schip te trekken als er niet gezeild kon worden. Gezien de beperkte ruimte op het kanaal was zeilen lang niet altijd mogelijk, zodat het beeld van één of meer leden van het schippersgezin (waaronder vaak ook kinderen) in de trekzelen, geen ongevoen verschijnsel was. Ook waren er de scheepsjagers die hun paard als trekkracht aanboden.

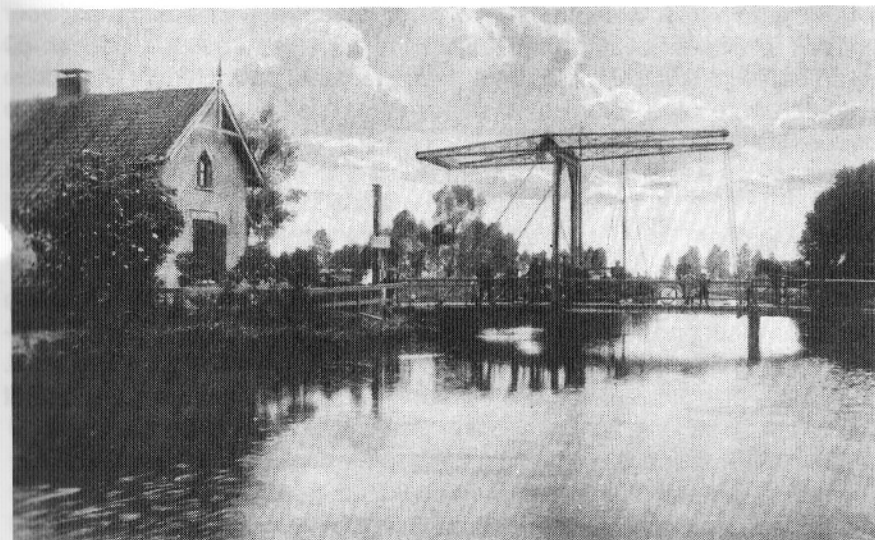
In een interview met de Apeldoornse Courant d.d., 26-2-1987 vertelt de dan 82-jarige J.W. Keizer, wonende bij de Horsterbrug over zijn vroeger beroep als scheepsjager. Meestal waren er twee paarden die het schip trokken aan een lijn van 70 à 80 meter. Vanaf de Horsterbrug tot aan Apeldoorn deed men er met een zwaarbeladen schip 12 uur over; van de Horsterbrug tot Hatterm 8 uur. Het tarief van de Horsterbrug tot Apeldoorn was f 7,50; naar Hatterm f 5,-. In tegenstelling tot andere kanalen was de verhouding tussen de scheepsjagers langs het Apeldoorns Kanaal goed, aldus de heer Keizer. De meeste scheepsjagers woonden in Hatterm; als men elkaar onderweg tegenkwam, nam men de vracht wel van elkaar over. Het jaaggeld werd dan onderling geregeld.

Een andere bekende scheepsjager in Epe was Konijnenberg.

Het Apeldoorns Kanaal kende geen scherpe bochten. Waar dat wel het geval was, werden in die bochten zgn. rollepalen neergezet. Het touw waaraan het schip werd getrokken kon dan langs die paal rollen. Rollecate (oorspronkelijk aan de Dedemsvaart gelegen) ontleent zijn naam aan een dergelijk hulpmiddel.

Onder Hatterm was een speciaal bruggetje voor de scheepsjagers over de Wetering die daar in het kanaal uitmondt. Het zgn. „Witte bruggetje” bestaat nog.

Na de oorlog was het ook met dit scheepsjagen gedaan.

De Horsterbrug.

In latere reglementen werden ook bepalingen voor de snelheid voor stoom- en motorvaartuigen opgenomen alsmede bepalingen omtrent de grootst toegelaten afmetingen van die vaartuigen.

Behalve bij vorst was het kanaal ook nogal eens afgesloten wegens reparatiewerkzaamheden. Dat was bv. in augustus 1831 al het geval toen de Hezenbergersluis twee maanden werd afgesloten. In het gemeenteverslag over 1856 wordt er zelfs over geklaagd dat de werken op het Apeldoorns Kanaal in tijden van drukke scheepvaart plaatsvonden, waardoor er groot oponthoud en nadeel ontstaat.

Behalve het verkeer door het kanaal, was soms ook het verkeer over de bruggen gestremd. Zoals blijkt uit een bekendmaking van de Burgemeester van Epe d.d. 21-02-1924, dat het verkeer over de Horsterbrug voor acht dagen is gestremd. Voetgangers zullen worden overgezet.

Na de oorlog liet men een paar keer het kanaal „leeglopen” om de bodem van oorlogstuig te kunnen ontdoen.

Geregeld moest er ook gebaggerd worden. De bagger werd dan langs het kanaal in zgn. depots opgeslagen. Tussen de Schobberts- en de Zuikerbrug kan men nog zo'n depot vinden.

In het begin was het kanaal bevaarbaar voor schepen tot 65 ton.

In 1878/1879 werden de sluizen vergroot tot 6 meter; in die tijd werden ook de sluiswachterswoningen gebouwd. De hoofdopzichter van Rijkswaterstaat, de heer Van Emst die het toezicht op de bouw had, woonde in elke nieuwe woning totdat de volgende klaar was.

In 1930 werd het kanaal tot 20 meter verbreed en was het bevaarbaar voor schepen tot ongeveer 200 ton. De sluizen hadden een schutlengte van 30 meter, een breedte van 6 meter en een diepte van 2.10 meter. Op bepaalde afstanden waren zgn. zwaalkommen om het draaien en het passeren van de schepen gemakkelijker te maken.

Ook werd toen de Kanaalweg verhard.

De openingstijden van sluizen en bruggen waren nog nagenoeg gelijk aan die tijdens de openstelling in 1829.

De grootst toegelaten afmetingen der vaartuigen was: lengte 30 m., breedte 5.90 m. en diepgang 1.70 m. Er was ook een maximum snelheid voor stoom- en motorvoertuigen vastgesteld. Deze hing af van het „nat dwarsprofiel” dwz. de grootste breedte onder water vermenigvuldigd met de diepgang op het diepste punt.

Met een nat dwarsprofiel van niet meer dan 5 m ²	125 m. per minuut
Met een nat dwarsprofiel tussen 5 m ² en 8.5 m ²	100 m. per minuut
Met een nat dwarsprofiel van meer dan 8.5 m ²	75 m. per minuut
voor vloten	60 m. per minuut
voor vaartuigen door opduwers voortbewogen	90 m. per minuut

De taak van de sluis- en brugwachters werd in „Het reglement op het Apeldoorns Kanaal” van 1829 nauwkeurig beschreven. Het moesten „nuchtere en bekwame personen” zijn. Zij moesten in de nabijheid van hun te bewaken object woonachtig zijn. In 1881 werd er bij alle sluizen een dienstwoning gebouwd terwijl in de loop der tijd bij de meeste bruggen een dienstwoning kwam. De brugwachter was later meestal tevens kantonnier van Rijkswaterstaat..

Zij mochten zich zonder toestemming van de directie niet van hun woonplaats verwijderen. Als ze die toestemming hadden verkregen, moesten ze voor een bekwame plaatsvervanger zorgen.

Sommige brugwachters hadden twee bruggen te bedienen, zoals de Zuukeren de Drachterbrug. De bediening van de Dijkhuizerbrug was verdeeld tussen de brugwachters van de Horsterbrug (voor afvarende schepen) en de Vemderbrug (voor opvarende schepen). De sluiswachter van de Vaassensesluis bediende ook de Cannenburgherbrug.

Er werd niet geschut tussen een uur na zonsondergang en een uur voor zonsopgang. Als een schipper met spoed en reden van bijzonder belang wilde worden geschut in de „spertijd”, moest hij dubbel sluisgeld betalen.

Het sluisgeld bedroeg:	vol of halfvol	7½ cent per ton
	minder dan vol	5 cent per ton
	ledig	3½ cent per ton
Het bruggeld was vastgesteld op:	tot 54/60 ton	10 cent
	grote vaartuigen	het dubbele
	Open schuiten en kleine vaart	5 cent

De sluiswachters werden aangesteld op een jaarwedde van f 50,-.

De brugwachters moesten in het begin leven van het bruggeld dat was vastgesteld. Naast de brugwachters waren er ook brugwakers die geen vast dienstverband hadden.

De sluizen en bruggen mochten alleen door bevoegd personeel worden bediend.

Ieder schip moest zijn voorzien van een behoorlijke ijkbrief, (waarbij de inhoud van het schip werd vastgesteld). De ijkmeester zetelde in Hattem, als zodanig werd in 1829 benoemd: Francois Abraham Cateau van Roseveld. Op 5 maart 1829 werd H.J. Lijssen door Z.M. de Koning benoemd tot opzichter van het kanaal op een jaarwedde van f 200,-.

Per 1 januari 1865 kwam er, in verband met de opening van het kanaalvak Apeldoorn-Dieren een nieuw tarief voor de kanaalgelden.

Opvallend hierbij is dat er voor de diverse sluizen verschillende tarieven werden vastgesteld. Ook de tonnage was van belang, boven 40 ton was het sluisgeld per ton hoger.

De tarieven per sluis waren: Hezenbergersluis: 2, resp. 2½ cent. Bonenbergersluis: 4½, resp. 6½ cent, Vaassensesluis: 5, resp. 7 cent. Koudhoornsluis: 3, resp. 4½ cent en de Apeldoornsesluis: 1 en 1½ cent.

De helft van het kanaalgeld was verschuldigd voor:

1. *Ledige vaartuigen.*
2. *Beurtschepen.*
3. *Schepen of vaartuigen uitsluitend geladen met steenkolen en turf voor fabrieken gelegen aan het kanaal, of dakriet, hooi en stroo.*

Vrijgesteld van kanaalgeld zijn schepen met mestspecie beladen, mits uitsluitend bestemd voor bemesting.

De halvering was duidelijk bedoeld om de vestiging van industrie langs het kanaal te bevorderen, terwijl de vrijstelling voor mestspecie een stimulans was voor de ontginning van heidevelden. De toevoeging „mits uitsluitend voor bemesting” had te maken met het feit dat lompen zowel voor de papierindustrie als voor landbemesting werden gebruikt.

1924 – „Een vreeselijk auto-ongeluk heeft plaats gehad bij Epe, waarbij 2 personen het leven verloren. Een auto reed van de brug in de vaart. Op deze foto ziet men de zwaar beschadigde brug, die nu gerepareerd wordt.”

Door de opheffing van de rijkstollen in 1899, was het Apeldoorns Kanaal vanaf dat jaar kosteloos bevaarbaar.

De functies van sluis- en brugwachter gingen nog al eens over van vader op zoon, zoals bv. bij de fam. Konijnenberg waar zoon G. Konijnenberg zijn vader in 1948 opvolgde als sluismeester op de Vaassense sluis, na eerst enige jaren als kantonier bij Rijkswaterstaat elders aan het kanaal te hebben gewerkt. De bermen mochten niet beweide worden en voor het aanleggen van een zgn. waterstoep was vergunning nodig en er moest een jaarlijkse huur voor worden betaald. Deze waterstoepen waren belangrijk voor de omwonenden bij het doen van de was en het halen van drinkwater.

Zo maakten in 1862, bewoners in de buurt van de Kustersbrug in Apeldoorn het gemeentebestuur opmerkzaam op de slechte toestand van de „schepstee”.

In 1866 werd in Heerde vastgesteld dat het drinken van water uit het kanaal de oorzaak was van enkele cholerasterfgevallen.

(Wordt vervolgd).

Bertus van den Bremen.

Bronnen:

Literatuur:

Ach lieve tijd, Apeldoorners en hun rijk verleden, Zwolle.

Albers, Dr. A.A.: Leven op de rand. Uit de geschiedenis van Apeldoorn, Den Haag 1973.

Castelein, Th.J. c.s.: Kroniek van Apeldoorn (1862 t/m 1899).

Boer, G.J. de, c.s.: De Klaarbeek Epe 1999.

Filarski, R.: Kanalen van de Koning-Koopman. Amsterdam 1995.

Fuchs, Dr. J.M.: Beurt- en wagenveren Den Haag 1946.

Kemperink, R.M. c.s.: Geschiedenis van Apeldoorn Zutphen 1993.

Kreffer, J.C.: Tongeren. De geschiedenis van een landgoed, Vaassen 1997.

Ministerie van Waterstaat: Wegwijzer voor de binnenvaart, Deel I Noordoostelijk Nederland 1939.

Overzichtskaarten bij deze wegwijzer.

Otten, Dr. D.: Historie van Heerde.

Vries, drs. M.C. de: Over het water. Apeld, Hist. Museum.

Gem. Archief Epe.

Gemeenteverslagen.

In- en uitgaande correspondentie.

Eper Krant diverse jaargangen.

Foto's gemeentelijk archief Epe, collectie Ds. ter Braak.

Gesprekken met de heer A. Haak en Mevr. Mossink-Bosgoed.

Beste kinderen (2)

Het voorjaar van 1891 is koud en nat, en de paasvakantie wordt door Heuvel thuis op „Blauwhand” doorgebracht, want:

„Dirkje was nog in Leiden, ze zou met Mei thuiskomen. Pinksteren was ik op Tongeren en we genoten met elkaar, al was het een koude Pinksteren zonder zonneschijn. Voor ons was het zonnig genoeg en in het hutje van de Leemkuil (een vijver in het bosch) voelden we geen koude”

Dan moeten de beide gelieven wachten tot de zomervakantie zich aandient. Dirkje reist naar Laren en Heuvel schrijft weer over:

„de heerlijke dagen, al plasten vaak de buien neer”

Ze genieten met elkaar, wat dat betreft zal er in de tijd en het verlieven niet zo veel veranderd zijn. Als de zomer teneinde loopt schrijft Heuvel weer:

„veel te spoedig was de vakantie voorbij”

Het zal één van de laatste keren worden dat hij Dirkje moet laten gaan. Met het najaar komt de tijd van aardappels rooien en de wintervoorraad wordt alvast naar het toekomstige meestershuis in Gelselaar gebracht.

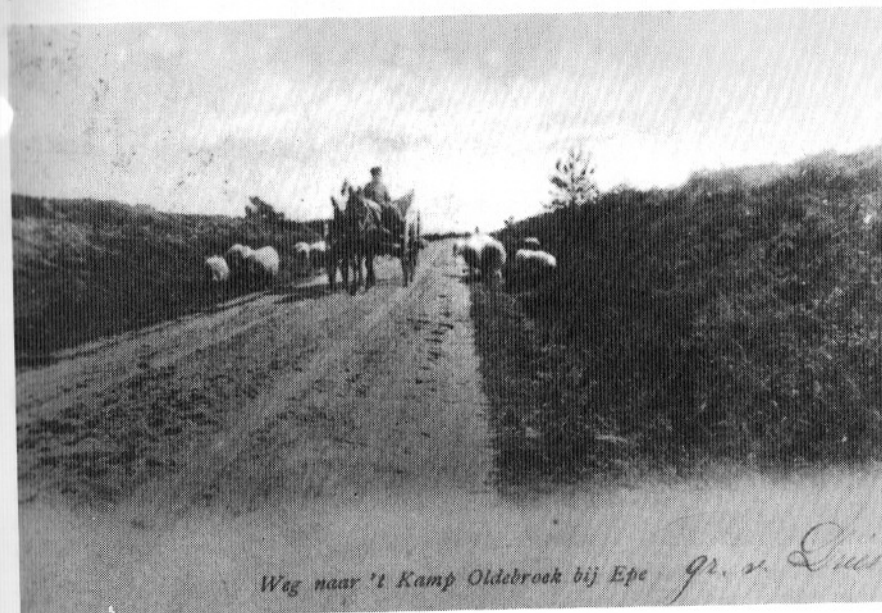
„op vrijdag 24 Sept. kwam vader mij ophalen; we plukten de appels van de bomen en borgen die op de zolder van ons huis, want in November zouden we trouwen”

Eind september reist de bruidegom opnieuw naar Tongeren

„de schoonste herfstdagen vielen ons ten deel. Des Zondags gingen we naar Welna, waar ver in de bosschen een eenzame daghuurderswoning stond. Lubbert en Garregien hadden een hele schare kinderen die alle op de Tongerense school gingen. Des Maandags ging ik op mijn eentje naar Elburg; ik had nooit de zee gezien. Ik wandelde over de golvende heidevlakte en bij 't Artillerie Kamp over de Woldbergen met hun prachtige vergezichten naar 't station Elburg – Oldebroek (een kleine 1½ uur); vandaag reed ik met den omnibus naar 't antieke visschersstadje. Reeds van verre zag ik een hooge ronde grauwe massa met witte plekken. Was dat de zee? Ja, dat moest ze zijn. In Elburg gekomen, stapte ik de Hoofdstraat door, de oude Vischpoort uit naar de Haven. Daar lag de grauwe effen watervlakte met de talrijke zeilen. Overweldigend was de indruk niet.

Zo ging ik de andere dag de eenzame heibuurt Gortel bezoeken, over een paadje door de golvende hei en dan naar het Boschhuis in de heerlijke beukenbosschen op de berg. We deden samen verre wandelingen, b.v. naar het schilderachtige Oud Soerel aan den „Lijkweg” achter de bosschen van Welna.

Als we dan 's avonds op een bank ergens in de bosschen van Tongeren zaten, scheen daar een ongewoon heldere ster door de kruinen der boomen; ik geloof dat het Jupiter was; we dachten dat ze ons heil voorspelde ----- en de profetie is vervuld”

Weg naar 't Kamp Oldebroek bij Epe

Op donderdag 1 oktober van dat jaar is de dag ongewoon warm. In de avond trekken zware onweersbuien over, maar het paar gaat toch naar de Landbouwtentoonstelling in Epe.

„Daarna wandelden we in den heerlijken avond huiswaarts, telkens kwam ons een bellende vischkar uit Elburg tegen met een halfslapende vischboer erin”

Zulke herinneringen blijven scherp en duidelijk in zijn geest.

„en elk dier vacantedagen heeft zijn eigen gezicht”

Op zaterdag 3 oktober vertrekt het jonge paar vanuit Tongeren naar Laren, waar ze op „Blauwhand” de laatste vakantiedag doorbrengen. Dirkje gaat

terug (naar Tongeren?) en de a.s. bruidegom keert 's avonds naar Geesteren terug.

Maar gelukkig... de trouwdag komt in zicht.

„Donderdag 12 November, werden we 's avonds te Epe ingeteekend en laat keerden we met ons beiden naar huis; in den zoelen nacht zaten we nog een poosje in een hutje aan den vijver achter het Oude Huis van Tongeren. Zaterdag 28 Nov. reden we des namiddags bij vriendelijke zon, die het roodbruine herfstloover zoo liefelijk vergulde, naar het Eper gemeentehuis om te trouwen. Het was een koude nietszeggende formaliteit en 't was al gebeurd, eer ik er erg in had. Maar des Zondags werd ons huwelijk in de mooie oude kerk van Epe ingezegend door ds J.A. Prins; het was inderdaad een schoon en heilig uur.

de bruid

Mijn Vader en Moeder waren er ook. Zij was juist op dien dag 22 jaar. Ds Prins preekte over de tekst: „De zegen des Heeren die maakt rijk en hij voegt er geen smart bij”. (Spreuken 10:22). Hetzelfde wat Jezus zei: „Zoekt eerst het Koninkrijk Gods”. Het was een goed en treffend woord op dezen eersten dag van een nieuw leven”.

„In der dag, 12 November, werden we 's avonds te Epe ingeteekend en laat keerden we met ons beiden naar huis; in de zoelen nacht zaten we nog een poosje in een hutje aan den vijver achter het Oude Huis van Tongeren. Zaterdag 28 Nov. reden we des namiddags bij vriendelijke zon, die het roodbruine herfstloover zoo liefelijk vergulde, naar het Eper gemeentehuis om te trouwen. Het was een koude nietszeggende formaliteit en 't was al gebeurd, eer ik er erg in had. Maar des Zondags werd ons huwelijk in de mooie oude kerk van Epe ingezegend door Ds J.A. Prins; het was inderdaad een schoon en heilig uur. Mijn Vader en Moeder waren er ook. Zij was juist op dien dag 22 jaar. Ds Prins preekte over de tekst: „De zegen des Heeren die maakt rijk en hij voegt er geen smart bij”. (Spreuken 10:22). Hetzelfde wat Jezus zei: „Zoekt eerst het Koninkrijk Gods”. Het was een goed woord op dezen eersten dag van een nieuw leven...”

De andere dag vertrekt het jonge paar naar het station Lochem:

„en daar kwam een der burens ons namens de heele buurt verwelkomen. Drie bruidswagens met mannen en vrouwen van de noaberschap, stonden daar versierd gereed. Wij stapten in den eersten wagen en daar ging het heen in vollen draf onder 't gezang der feestgenooten. Op de Veluwe zijn die oud Saksische zeden lang verdwenen en ik geloof dat mijn vrouw wel dacht, dat ze onder wilde heidenen was aangeland, vooral toen we in het meestershuis waren aangekomen, waar de pret bij rijkelijk gebruik uit het glas nog een tijdlang werd voortgezet”.

Hoe de jonge meester het gebruik van zoveel borreltjes ervaren heeft, wordt niet vermeld. Immers, hij is zijn hele leven een duidelijk tegenstander geweest van het gebruik van alcohol. Dat de bruiloft uitbundig gevierd wordt mag blijken uit de nu volgende passage:

„Nu volgden nog enkele huwelijksfeestjes. Op Vrijdag 11 Dec. voor de Larensche vrienden en 12 Dec. voor de Larensche familie. Allebei bij Blauwhand; Vrijdag 18 Dec. voor de schoolkinderen en 19 Dec. de bruiloft voor ons dozijn burens, die de drank flink aanspraken en dol veel plezier hadden; een jonkman lag op den pl... en omarmde den plaggenhoop achter onzen geitenstal; mijn vrouw en ik brachten hem thuis en toen was zijn Moeder juist

bezig den Vader van den jongeling naar bed te helpen, wien het feest ook te machtig werd. Nog lang daarna roemden de luitjes, dat ze „nog nooit zoo'n schik hadden gehad, als op onze broedlachte”

Het komt op de jonge meestersvrouw allemaal wel wat ruw over, maar later ondervind ze dat:

„die menschen toch heel wat beter waren dan hun oud-Germaanse zeden en ze hield op den duur veel van het Gelselaarse volk.

Voor mij was er nu een nieuwe levensperiode ontsloten, niet minder schoon en goed dan het leven bij Vader en Moeder thuis. God had mij een levensgezellin geschonken, die alle vrouwelijke deugden in den hoogsten graad bezit. Ze was werkzaam - ordelijk - zuinig - zonder te hooge waarde aan de wereldsche goed te hechten; ze was zachtmoedig, vreedzaam, rein en vroom. Hoe klonk haar stem als muziek, wanneer ik in den duisteren avond van een vergadering terugkeerde en over de drempel van onze gezellige huiskamer trad: „Ben je daar weer?”

Het wordt een harmonieus huwelijk.

(Wordt vervolgd).
Lijda van den Bremen - Jonker.

Epe's eerste kappershuis

Bij het lezen van het interessante artikel van J. Gerard over „Epe's eerste kappershuis” in Ampt Epe nr 129, zag ik mijzelf weer zitten in de „scheerkamer” van Schurink om geknipt te worden. Eerst in een hoge kinderstoel, later in de grote scheerstoel, waar je als kind bijna in verdween. Het vaste grapje van Schurink was dan: „Knippen of scheren?”

Uit de benaming „scheerkamer” en „scheerstoel” blijkt wel dat scheren toen nog de voornaamste bezigheid van de kapper was. Ieder ogenblik van de dag kwamen er klanten binnen die geschoren wilden worden. Als je dan als kind zat te wachten, ging die klant voor. Want „die jonge kan nog wel effen wachten, die hef alle tied!”. Er werd niet op afspraak gewerkt en soms zat de hele scheerkamer vol met wachtenden. Als jongen kon je dan nog wel eens verhalen horen die niet voor je oren bestemd waren.

Omdat het 's zaterdags erg druk was met scheerklanten, werd er op die dag niet geknipt. Op zo'n zaterdag kon het wel elf of twaalf uur 's avonds worden voor alle klanten geholpen waren.

In de toilettafel onder de grote spiegels zaten bureauladen met daarop een naamplaatje. De notabelen hadden daar hun eigen scheergerei in; de kapper

Kapperszaak en sigarenwinkel Schurink, Stationsstraat te Epe.
Collectie P. Terwel.

ging sommigen ook aan huis scheren. Ik herinner mij nog het naamplaatje van Ds. Goedhuis. Ook zie ik de prachtige gietijzeren voetsteunen nog voor me! Aan de scheerstoel zat een soort hoofdsteen waarin het hoofd achterover werd gelegd om geschoren te worden. En voor en onder het scheren werd het mes aangezet aan een brede riem. Het gesprek ging dan gewoon door, al kon de geschorene niet altijd goed antwoorden, vanwege de zeep om zijn mond. Als er geknipt moest worden, werd die hoofdsteen er afgehaald. Dank zij Jan Gerard heb ik weer even als jongen in de scheerkamer van Schurink gezeten. Bedankt Jan!

Bertus van den Bremen.

Mededelingen van het bestuur

Ampt Epe op internet

Vanaf eind mei 2000 kunt u Ampt Epe vinden op internet:
www.geo.nl/ampt-epe

Jaarvergadering

De ledenjaarvergadering is vastgesteld op woensdag 1 november in de Brinkzaal van de Eper Gemeentewoning. Aanvang vergadering 19.30 uur.

Verkoop overvloedige boekjes Ampt Epe, nummers 20 t/m 130.

Deze verkoop zal plaatshebben op de jaarvergadering tijdens de pauze.

Inhoud

Grondbezit in het Ampt Epe, 1660 (2)

door E. de Jonge

1

Gerit Hulseboom,

„fijnschilder en konsttekenaar” (1784-1863)

door M.G. Bloemendal

9

Het Apeldoorns Kanaal

Bertus van den Bremen

13

Beste kinderen (2)

door Lijda van den Bremen-Jonker

22

Epe's eerste kappershuis

door Bertus van den Bremen

27

Mededelingen van het bestuur

28